

És indubtable que no tots els films de Bellocchio són rodons, però es troben entre els més estimulants del cinema contemporani, que generen interrogants i controvèrsia a l'espectador, que són sincers i tracten de lluitar contra tot allò que s'oposa al desenvolupament integral de l'ésser humà, que tracten de reivindicar l'inconformisme d'un món ordinari, i que estan sempre a favor de la vida, refusant qualsevol forma de mort possible, tot i que alguna d'aquestes tinguin aparença de vida, i com deia Bergman, no siguin més que la pell de la serp la qual les formigues del seu interior li dona instants de vida pròpia.

Castro, Antonio. La Condena: seducción frente la ley y la moral. "Dirigido por", núm 199 (feb. 1992).

marcobellocchio

cinema, amor i ràbia

octubre2012

#4

Bellocchio sembla gaudir situant-se en les diferents fronteres que l'exercici de la seva professió li ofereix, o com a mínim no evita fer-ho. Com si no pogués renunciar a les possibilitats de cadascuna d'aquestes alternatives, posa un peu a cada banda de la línia, tot fent d'equilibrista.

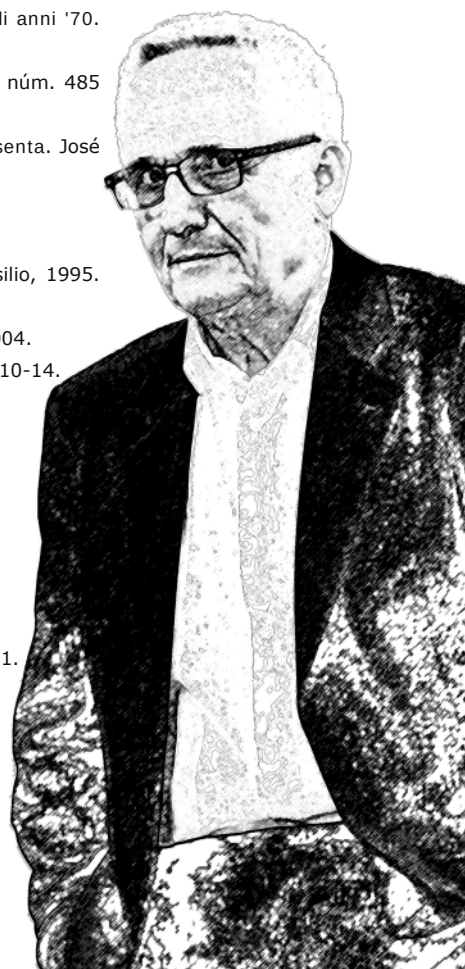
Adopta posicions d'autor i alhora d'intel·lectual orgànic; fa ús de les conquestes formals originades al maig del 68, i fa ús del naturalisme propi del cinema americà; fa cinema de vanguardia i cinema comercial; dóna un to documental al film, fent ús del reportatge dramatitzat, per expressar els seus propis fantasmes. D'alguna manera la seva obra posa al despullat el mecanisme productiu de qualsevol text. El discurs el componen la realitat i els seus filtres.

Vega, Javier. Salto al vacío. "Contracampo", núm. 20 (marzo 1981).

Mentre Erice, Kiarostami, Moretti i tants d'altres reclamen el retorn a la mirada innocent com única manera de salvar allò que queda de cinema, altres com Oliveira o Bellocchio segueixen obstinats en reivindicar el seu caràcter artificial, hereu d'una rica tradició cultural que, segons ells, mai s'ha de perdre de vista. Perquè posats a reivindicar, ¿per què no fer-ho amb una pràctica fílmica que defengui coses com la cultura, la literatura, la pintura o el teatre i tan menysprea per la cinefília "moderna"?

Losilla, Carlos. El Príncipe de Homburg: baile de máscaras. "Dirigido por", núm. 263 (dic. 1997).

- Bellocchio, Marco. Marco Bellocchio: polémica Pasolini-Bellocchio ; I pugni in tasca. Ricardo Muñoz Suay ; Michèle Pousa (ed.). Barcelona: Tusquets, 1969.
- Bernardi, Sandro. Marco Bellocchio. Firenze: La nuova Italia, 1978.
- Bernardi, Sandro. Marco Bellocchio, le follie della ragione. En Il Cinema del riflusso: film e cineasti italiani degli anni '70. Lino Micciché (ed.). Venezia: Marsilio, 1997. Pàg. 187-195.
- Betteni-Barnes Doumerc, Francesca. Prendersi dei rischi: intervista a Marco Bellocchio. "Cineforum ", vol. 49, núm. 485 (Giug. 2009), pàg. 9-11.
- Bou, Núria. Marco Bellocchio, con la curiosidad de lo irracional. En En Torno al nuevo cine italiano: los años sesenta. José Enrique Monterde (ed.). Valencia: IVAC: Festival Internacional de Cine de Gijón, 2005. Pàg. 169-177.
- Brunette, Peter. A conversation with Marco Bellocchio. "Film Quarterly", vol. 43, núm. 1 (Fall 1989), pàg. 49-56.
- Camerino, Vincenzo. Cinema e politica: il film di Marco Bellocchio. Cavallino di Lecc : Capone, 1982.
- Il Cinema negativo di Marco Bellocchio. En Micciché, Lino. Cinema italiano: gli anni 60 e oltre. Venezia: Marsilio, 1995. Pàg. 210-218.
- Le Forme della ribellione: il cinema di Marco Bellocchio. Luisa Ceretto, Giancarlo Zappoli (ed.). Torino: Lindau, 2004.
- Gili, Jean A. Entretien avec Marco Bellocchio: un antifascisme presque fou. "Positif", núm. 585 (nov. 2009), pàg. 10-14.
- Gili, Jean A. ; Codelli, Lorenzo. Marco Bellocchio. "Positif" núm. 516 (fév. 2004), pàg. 4-11.
- Marco Bellocchio. En Gili, Jean A. Cinema italien: entretiens. Paris: Union Générale d'Éditions, 1978. Pàg. 15-39.
- Marco Bellocchio. Paola Malanga (ed.). Milano: Olivares, cop. 1988.
- Marco Bellocchio. En Ladri di cinema. Adriano Apra (ed.). Milano: Ubulibri, 1983. Pàg. 118-129.
- Marco Bellocchio. En Tassone, Aldo. Cinema italien parlé. Paris : Edilig, 1982, pàg. 28-41.
- Marco Bellocchio : il cinema e i film. Adriano Aprà (ed.). Venezia: Marsilio, 2005.
- Marco Bellocchio : quadri. Il pittore, il cineasta. Tullio Masoni (ed.). Alessandria: Falsopiano, cop. 2003.
- Lodato, Nuccio. Marco Bellocchio. Milan: Moizzi Editore, 1977.
- Molinaro, Mauro. Il Cinema in rivolta: Marco Bellocchio e I pugni in tasca. Milano: Baldini Castoldi Dalai, cop. 2011.
- Rentero, Juan Carlos. Marco Bellocchio. "Dirigido por", núm. 43 (abril 1977), pàg. 1-15.

i pugni in tasca

Si Renoir, segons Godard, va anunciar la Segona Guerra Mundial filmant la matança de llebres a la cacera de *La Règle du jeu* (1939), l'espectador d'avui en dia es pregunta que volia dir Bellocchio quan l'any 1963 filmà una matança de rates a la seva primera pel·lícula. Per això, seguint els passos d'Alessandro i de la seva germana Giulia, el director aborda un joc de matança, sense por d'atacar els tres pilars de la societat (les rates?): l'Església, la Pàtria i la Família.

L'Església? La fe és ridiculitzada el moment de l'enterrament de la mare, quan l'íngnat del fill posa els peus sobre el taüt. La Pàtria? És obertament menyspreada i trepitjada alhora que la bandera tricolor. La Família? S'alimenta d'espais clastrofòbics, d'odis viscerals, històries de diners i problemes. Els mateixos pares, aquí representat per una mare cega i impotent, no comprenen la desídia dels seus fills ni el seu desig d'oblidar el temps passat.

I Pugni in tasca té l'esperit d'un film que filmarà quaranta anys més tard, *Buongiorno notte*. Als dos, els fills executen als pares. L'any 1963, es tracta d'una dona; al 2003 és Aldo Moro, un dels pares de la Constitució.

Lemarié, Yannick. Les Poings dans les poches: entre péplum et prophétie. "Positif", núm.592 (juin 2010), pàg. 87.

- Bellocchio, Marco. L'Irréligieux: deux textes de Marco Bellocchio. "Vertigo", núm. 23 (mai 2003), pàg. 81-84.
- Koehler, Robert. Fists in the pocket. "Cineaste", vol. 32, núm. 2 (Spring 2007), pàg. 74-75.
- Lemarié, Yannick. Les Poings dans les poches: entre péplum et prophétie. "Positif", núm. 592 (juin 2010), pàg. 87.
- Lisor, A. Les poings dans les poches. "Image et Son", núm. 259 (mars 1972), pàg. 101-103.
- Pasolini, Pier Paolo; Bellocchio, Marco. Dialogue sur "Les Poings dans les poches". "Positif", núm. 507 (Mai 2003), pàg.61-66
- *I Pugni in tasca*. En Pesce, Alberto. Cinema italiano sessanta: dal boom alla contestazione. Brescia: Librereditzioni, 2008. Pàg. 168.
- Racconti crudeli della giovinezza. En Morreale, Emiliano. Cinema d'autore degli anni sessanta. Milano: Il castoro, cop. 2011. Pàg. 127-145.
- Salvi, Demetrio. I pugni in tasca. "Cineforum", vol. 33, núm. 327 (sett. 1993), pàg. 94-95.
- Zaffari, N. Entretien avec Marco Bellocchio."Image et Son", núm. 271 (avril 1973), pàg. 100-106.

sorelle mai

Sorelle mai neix al laboratori de cinema que Bellocchio desenvolupa a Bobbio farà ja uns deu anys. Aquí, el director fa una mena de curs d'iniciació al cinema i realitza anualment un curtmetratge amb els alumnes en pràctiques. *Sorelle*, un migmetratge del 2006, és la unió d'alguns d'aquests curtmetratges que comparteixen un seguit de característiques (sempre són els mateixos actors [la família del propi Bellocchio] els que donen vida als mateixos personatges, i existeix una continuïtat en les arrels temàtiques)[...]

La pel·lícula juga a enllaçar certs moments amb imatges de les pròpies pel·lícules de Bellocchio. Aquest procediment, sense deixar de ser estimulant, fa de *Sorelle mai*, ja des del seu plantejament, un film decididament menor, sense tractar-se ni molt menys en un auto homenatge. Aquesta forma mixta entre realitat i ficció sembla conciliar i acumular elements que a Bellocchio li interessin de les dues cares del mirall. Per una banda, el costat íntim al filmar el seu poble mitjançant la seva família, i, per l'altra, la idealització al fondre aquests elements a motius personals, però pertanyents al món de la representació, des del costat txekhovià del film fins el més poètic.

Granda, Moisés. Cuentos de verano [en línea]. "Lumière", núm. 4.

- Chiesi, Roberto. Sorelle mai. "Segnocinema", vol. 31, núm. 169 (magg.-giugno 2011), pàg. 48-49.
- Chiese, Roberto. Il Tempo immobile dei retorni. "Cineforum", vol. 47, núm. 4 (magg. 2007), pàg. 36-39.
- Granda, Moisés. Cuentos de verano [en línea]. "Lumière", núm. 4.
<http://www.elumiere.net/numero4/sorelle_mai.php> [Consultada el 14.10.2012]
- Loffreda, Pierpaolo. Sorelle mai. "Cineforum", vol. 50, núm. 498 (ott. 2010), pàg. 46.
- *Sorelle mai* (DVD). Campi Bisenzio: CG Home Video, cop. 2011.

la Cina è vicina

Bellocchio fa un fresc de l'esquerra burgesa a través de la figura de Camillo, però sobretot de la del seu germà gran Vittorio, autèntic exemple de transformisme que han travessat tots els partits de centre-esquerra. La força política de la pel·lícula està en representar la insalvable distància que hi ha entre ell i el poble. Això es fa evident a l'escena electoral del final on el cineasta filma el buit existent entre l'escenari on es troba Vittorio i la platea on és el públic. El discurs sona com si fos recitat just després d'haver estat escrit. És en aquest moment quan Vittorio passa de personatge a actor. La precisa composició visual sembla que el cinema esdevingui teatre. El moviment és limitat a la cara i no al cos i és com si Vittorio, en aquest moment, només s'expressés amb la mímica facial. Si el cinema, com en aquesta escena, s'enfoca cap al teatre, a les properes obres de Bellocchio aquest paisatge és a la inversa i això es fa evident en pel·lícules com *Il Gabbiano* i *Enrico IV*.

Emiliani, Simone. La Cina è vicina. "Cineforum", vol. 47, núm. 4 (magg. 2007), pàg. 83.

- Bellocchio, Marco. La Cina è vicina. Bologna: Cappelli, 1967.
- Bellocchio, Marco. China is near. New York: Orion, 1969.
- *La Cina è vicina*. En Pesce, Alberto. Cinema italiano sessanta: dal boom alla contestazione. Brescia: Librereditzioni, 2008. Pàg. 199.
- Emiliani, Simone. La Cina è vicina (1967)."Cineforum", vol. 47, núm. 464, pàg. 83.

nel nome del padre

La pel·lícula s'inclou a la tradició exemplificada per Jean Vigo a *Zero en conduite* i Lindsay Anderson a *If*, on l'escola serveix com a metàfora de la societat humana, estrats socials, reglamentació i eventual erupció de ressentiments explosius. No és l'amable món escolar de *The Browning version* o *Goodbye Mr Chips*.

Bellocchio ha situat aquest film autobiogràfic a finals dels cinquanta, en part per fer públics els seus sentiments vers una educació gairebé monàstica, mentre que alhora imposa sobre el marc dramàtic les respostes socials dels anys seixanta. La broma de col·legial de 1958 pren un significat polític una dècada més tard.

Estilísticament, la pel·lícula va més enllà de la representació més prosaica de *I Pugni in tasca* i *La Cina è vicina*. Bellocchio va dir que ja no estava gaire interessat en res que s'assemblés i reproduís la realitat. Però el que ha aconseguit aquí és una fusió de naturalisme i metàfora. Per altra banda tenim al concreció del detall i la precisió de la memòria, així com la sòlida datació històrica del material.

Per altra banda, és allò grotesc, la realitat surrealista, el significa metafòric de l'escola com un microcosmos. Bellocchio ha millorat allò que va fer Lindsay Anderson. En lloc de separar els elements dels fets documentals i el somni de la rebel·lió, com s'ha produït a la pel·lícula *If*, Bellocchio presenta la rutina de la vida escolar com un malson permanent, una pel·lícula de terror. Les conseqüències estilístiques se segueixen ordenadament. L'al·lucinació és la veritat, la realitat és un deliri.

Lawton, Harry. In the name of the father. "Film Quarterly", vol. 28, núm. 2 (Winter 1974/1975), pàg. 63-66.

- Cattini, Alberto. L'udienza. Nel nome del padre. Sbatti il mostro in prima pagina. "Cineaste", vol. 6, núm. 2 (1974), pàg. 55-56.
- Daney, Serge. Au nom du père, Viol en première page. "Cahiers du Cinéma", núm. 245-246 (avril-juin 1973), pàg. 43-49.
- Dupuich, Jean-Jacques. Au nom du père. "Image et Son", núm. 270 (mars 1973), pàg. 102-104.
- Fofi, Goffredo. La Place de la politique (entretien avec Marco Bellocchio). "Positif", núm. 137 (avril 1972), pàg. 10-19.
- Gili, Jean A. Entretien avec Marco Bellocchio. "Écran", núm. 12 (févr. 1973), pàg. 13-17.
- Lawton, H. In the name of the Father. "Film Quarterly", vol. 28, núm. 2 (winter 1974-1975), pàg. 63-66.
- Tessier, Max. Au nom du père et de la politique. "Écran", núm. 12 (févr. 1973), pàg. 18-22.
- Thirard, Paul Louis. Quel piccolo mondo antico. "Positif", núm. 148 (mars 1973), pàg. 67-69.
- Tournès, Andrée ; Sibilla, G. Bellocchio. Au nom du père. "Jeune Cinéma", núm. 68 (févr. 1973), pàg. 2-9.
- Zalaffi, N. Entretien avec Marco Bellocchio. "Image et Son", núm. 271 (avril 1973), pàg. 100-106.

sbatti il mostro in prima pagina

La producció havia començat amb Sergio Donati com guionista i director. Donati es va posar malalt, segons els productors, però en realitat tant ell com el productor van considerar que encara no estava preparat per dirigir una pel·lícula, i llavors Committeri [productor del film] s'afanyà en buscar un director per reprendre el projecte. Jo vaig acceptar –diu Bellocchio– perquè m'interessava saltar sobre un tren en marxa, treballar d'una manera estretament professional, tot i que vaig transformar el film, passà de ser un giallo sobre el món del periodisme milanès a un film de caire polític. Vaig contactar amb Godofredo Fofi i vam reescriure ràpidament el guió dia a dia mentre rodàvem. Vam mantenir l'ambientació, vam mantenir gairebé tots els actors però vam agregar nous personatges, com per exemple el de Laura Betti, i la història es convertí en una altra diferent.

No va ser una operació d'èxit, no és un film que el senti meu. M'he adonat la poca predisposició que tinc cap el cinema comercial ni cap a les pel·lícules directament polítiques. Quan jo treballava ho feia amb temps, per pensar repensar, per veure i tornar a veure, a partir d'un guió molt elaborat i precís, preparat anticipadament a la producció.

Marco Bellocchio. Milano: Olivares, 1998.

- Amiel, Mireille. Viol en première page. Un Cayatte transalpin. "Cinéma", núm. 176 (mai 1973), pàg. 121-122.
- Cattini, Alberto. L'udienza. Nel nome del padre. Sbatti il mostro in prima pagina. "Cineaste", vol. 6, núm. 2 (1974), pàg. 55-56.
- Daney, Serge. Au nom du père, Viol en première page. "Cahiers du Cinéma", núm. 245-246 (avril-juin 1973), pàg. 43-49.
- Delmas, Jean. Le Cinéma italien contre la chasse aux gauchistes. "Jeune Cinéma", núm. 69 (mars 1973), pàg. 12-14.
- Gain, D. Viol en première page. "Image et Son", núm. 270 (mars 1973), pàg. 136.
- Gonzalez, M.A. Noticia de una violación en primera página. "Cinema 2002", núm. 48 (feb. 1979), pàg. 19.
- Niogret, Hubert. Viol en première page. "Positif", núm. 151 (juin 1973), pàg. 86-88.

la condanna

Si agafem el plantejament surrealista –d’origen freudià– de que la racionalitat pot ésser una mena de policia de la ment que ens impedeix o obstaculitza determinats comportaments i pensaments –d’aquí l’origen del cadàver exquisit on la casualitat substituïa la racionalitat i en ocasions s’aconseguien resultats que la ment mai hagués somiat d’imaginar–, Bellocchio, amb l’ajuda del seu psiquiatra, tracta d’explicar-nos una història on aquests plantejaments s’apliquen al terreny del comportament sexual de les persones. Bellocchio contraposa allò que anomena seducció consciència, a moral, a educació, a llei, i l’actuació de l’arquitecte és imprescindible, segons el director italià, per a que Sandra es pugui acceptar a si mateixa, conèixer la seva sexualitat i gaudir veritablement fent l’amor.

Castro, Antonio. La Condena: seducción frente la ley y la moral. "Dirigido por", núm 199 (feb. 1992), pàg. 70-73.

- Alcover, Norberto. La Condena: la inquietud de la verdad. "Reseña", núm. 227 (abril 1992), pàg. 7-8.

- Bogani, Giovanni. La Condanna. "Segnocinema", vol. 11, núm. 49 (magg.-giugno 1991), pàg. 38-39.

- Bruno, Edoardo ; De Vincenti, Giorgio. L'esplicito e l'implicito/Elogio del paradiso."Filmcritica", vol. 42, núm. 414 (apr.-magg. 1991), pàg. 212-216

- Castro, Antonio. La Condena: seducción frente a la ley y a moral. "Dirigido por", núm. 199 (feb. 1992), pàg. 70-73.

- La Condena (La Condanna) (VHS). [199?]

- Hurst, Heike. Le Désir et la vieillesse. "Cinéma", núm. 476 (avril 1991), pàg. 19-20.

- Jousse, Thierry. Le Corps du délit. "Cahiers du Cinéma", núm. 453 (mars 1992), pàg. 67-68.

- Tournès, Andrée. Marco Bellocchio et le prix de la solitude. "Jeune Cinéma", nú. 208 (mai-juin 1991), pàg. 6-9.

diavolo in corpo

Bellocchio ens ofereix al final un preciós pla seqüència que jo sempre recordo, un llarguíssim pla contemplatiu de la cara de Maruschka Detmers (completament emocionada) després d’anar a l’examen, que riu i plora alhora mentre se sent la veu d’Andrea llegint grec clàssic. És totalment magnífic, i remunta el film, mitjançant el text de Sòfocles, cap els orígens de la llatinitat tot donant al film una dimensió grandiosa, la d’un mite, com si Giulia la boja, Giulia la subversiva, fos una descendent llunyana, i real, d’Electra, d’Antígona sobretot, de la dona que oposa la força del seu desig a la barrera inexorable de la llei.

Per acabar, unes paraules sobre l’escena "hard" de la pel·lícula, la de la fel·lació que tant se n’ha parlat. És magnífica, perfectament filmada, lúdica, alegre, tendre, molt lluny de les mecanitzades escenes d’una pel·lícula X. És la imatge del film: arriscada, valenta, necessària. Jo dubto en valorar si Diavolo in corpo és un gran Bellocchio. Una cosa és segura, és un veritable Bellocchio, amb la seva bogeria, astuta, autèntica. En definitiva, una pel·lícula que no et deixa indiferent.

Philippon, Alain. Le Diable au corps de Marco Bellocchio. "Cahiers du Cinéma", núm. 385 (juin 1986), pàg. 42-43.

- Bottioli, Giovanni. Edipo senza volerlo. "Segnocinema", vol. 6, núm. 23 (magg. 1986), pàg. 68.

- Cieutat, Michel. Le Diable au corps. "Positif", núm. 305-306 (juil.-août 1986), pàg. 112-113.

- El Diablo en el cuerpo (Diavolo in corpo) (VHS). [199?]

- Galante, D. Diavolo in corpo. "Segnocinema", vol. 6, núm. 23 (magg. 1986), pàg. 83.

- Moreno, Francisco. El Diablo en el cuerpo: amor loco. "Reseña", núm. 171 (feb. 1987), pàg. 18-19.

- Philippon, Alain. Le Chemin vers le film."Cahiers du Cinéma", núm. 386 (juil.-août 1986), pàg. 48-52.

- Philippon, Alain. Le Diable au corps de Marco Bellocchio. "Cahiers du Cinéma", núm. 385 (Juin 1986), pàg. 42-43.

- Revault d'Allonnes, Fabrice. Le Diable au corps. "Cinéma", núm. 359 (juin 1986), pàg. 3.

- Yacowar, Maurice. The Bedevilled flesh: Bellocchio's Radiguet. "Literature/Film Quarterly", vol. 17, núm. 3 (July 1989), pàg. 188-192.

salto nel vacío

- Cornand, André. Le saut dans la vie."Image et Son", núm. 351 (juin 1980), pàg. 30-33.

- Kral, Petr. Danse sur le fil du rasoir (le saut dans le vide). "Positif", núm. 231 (juin 1980), pàg. 2-5.

- Toubiana, Serge. Le saut dans le vide. "Jeune Cinéma", núm. 128 (juil.-août 1980), pàg. 41-43.

- Vega, Javier. Salto al vacío. "Contracampo", núm. 20 (mar. 1981), pàg. 65-66.

buongiorno, notte

El repte del film és enorme, perquè sabem des dels films de Hitchcock que, quan es concedeix el punt de vista a un personatge, el públic accepta ràpidament veure el món a través dels seus ulls, independentment de la moral que aquest personatge defengui. És a dir, quan un assassí protagonista intenta que ningú el descobreixi, nosaltres ens posem del seu costat, o quan preparen un atracament, volem que ho aconseguixin. Davant d'aquestes normes, el risc de Bellocchio era descomunal: plantejar un episodi tràgic i commovedor de la història d'Itàlia donant veu, cos i drama als autors de la tragèdia. És per això que aquesta pel·lícula mereix la nostra atenció, i més perquè en el seu resultat final aconsegueix els seus objectius, després d'evitar les dificultats. No crec que ningú que vegi el film se senti més comprensiu amb el ferotge assassinat. Tampoc que pel sol fet d'humanitzar cada personatge i allunyar-lo de l'estereotip s'estigui devaluant la magnitud dels seus actes. A aquest fet també ajuda que la caracterització del personatge d'Aldo Moro tampoc caigui en ser una paròdia d'ell mateix.

Balló, Jordi. El Cautiverio. "La Vanguardia", 2 sept. 2005, pàg. 24.

- Bonsaver, Guido ; James, Nick. The Rome cell. "Sight & Sound", vol. 14, núm. 12 (Dec. 2004), pàg. 28-29, 47-48.

- Buenos días noche (Buongiorno, notte)(DVD). Barcelona: S.A.V.,[2006].

- Combs, Richard. Good morning, night. "Film Comment", vol. 41, núm. 6 (nov.-dic. 2005), pàg. 73-74.

- Fabre, Jérôme. Buongiorno, notte. "Jeune Cinéma", núm. 286 (déc. 2003), pàg. 63-64.

- Freixas, Ramón. Buenos días, noche: crónica de una muerte anunciada. "Dirigido por", núm. 348 (sept. 2005), pàg. 19.

- Frodon, Jean-Michel ; Renzi, Eugenio. Le Démons sont fatigués/Rencontre Paolo Cassetta: défense de la couleur. "Cahiers du Cinéma", núm. 587 (févr. 2004), pàg. 32-34.

- Gili, Jean A.; Codelli, Lorenzo. Marco Bellocchio. "Positif", núm. 516 (févr. 2004), pàg. 4-11.

- Juaristi, Felipe. Buenos días, noche [en línea]. "El País" (5 sept. 2005) <http://elpais.com/diario/2005/09/05/paisvasco/1125949200_850215.html> [Consultada el 14.10.2012]

- Nazzaro, Giona A. Camminando nei corridoi del buio."Filmcritica", vol. 53, núm. 538 (sett.-ott. 2003), pàg. 400-402.

- Soncini, Alberto, et al.Album di famiglia."Cineforum", vol. 43, núm. 429 (nov. 2003), pàg. 2-13.

- Vargas, Sergio. Buenos días, noche [en línea]. "Miradas de cine", núm. 41 (agosto 2005) <http://www.miradas.net/2005/n41/criticas/08_buenosdiasnoche.html> [Consultada el 14.10.2012]

- Ventura, Francesco. Il Cinema e il caso Moro. Recco: Le Mani, [2008].

il principe di Homburg

El Príncep d'Homburg de Kleist és una professió de fe romàntica, situada a límit de la versemblança, que el cineasta filma a la inversa, amb un aparent distanciament (les imatges fereixen perquè assumeixen una naturalitat de malson, que es mou com un ballet, i que diferencia l'obra de Kleist), per invocar la necessitat de recuperar els sentiments extrems i l'amor per les idees i el pensament, per erronis que aquests siguin.

Bellocchio, conscient de tractar-se d'una veu discordant del cinema actual, filma a jardins i pavellons ombrívols, amb ressons de batalla i fantasmagòrics, llums de torxes i concentrant la llum del relat sobre una escena magistral: Homburg veu com estan cavant la fosa on anirà el seu cos un cop fusilat ; poques vegades s'ha expressat tan bé al cinema el debat entre l'honor personal i la por a la mort, tot posant de relleu el profund buit de l'un i el desèmparament de l'ésser humà davant el no res.

Latorre, José María. A la sombra de Von Kleist. "Dirigido por", núm. 319 (enero 2003), pàg. 78-79.

- Canova, Gianni. Il principe di Homburg. "Segnocinema", vol. 17, núm. 85 (magg.-giugno 1997), pàg. 41-42.

- Dossier Il Principe di Homburg. Edoardo Bruno ; Bruno Roberti. "Filmcritica" vol. 47, núm. 475 (magg. 1997), 216-229.

- Latorre, José María. A la sombra de von Kleist. "Dirigido por", núm. 319 (enero 2003), pàg. 78-79.

- Losilla, Carlos. El Príncipe de Homburg: baile de máscaras. "Dirigido por", núm. 263 (dic. 1997), pàg. 14-15.

Vincere vol ser una pel·lícula profunda, d'autoavaluació col·lectiva i fugir dels riscos no només del cinema polític sinó també de les pel·lícules històriques i dels seus recursos clàssics com són l'alternança equilibrada de la vida pública i la privada (amb la segona al servei de la primera), l'ús del paradigma de la novel·la històrica i els seus codis de versemblança, i les evidents al·lusions a l'actualitat. Bellocchio descarta aquest model impulsat per un doble interès: pels mecanismes de la història més que pels fets individuals (l'enigma i l'horror de la història posant en entredit el paradigma que hi ha darrera del relat històric pur i simplista), i pel paper dels símbols a la història. Vincere és un reflex de les profundes arrels del feixisme i la relació entre la imatge i el feixisme, però també és alhora un relat amarg de la condició dels símbols a dia d'avui i la dificultat de trobar-ne de justos.

Morreale, Emiliano. Il Duce e il luce. "Cineforum", núm. 485 (giugno 2009), pàg. 19-21.

- Atkinson, Michael. Vincere. "Cineaste", vol. 36, núm. 2 (Spring 2011), pàg. 64-65.
 - Béghin, Cyril. Toujours de l'audace. "Cahiers du Cinéma", núm. 650 (nov. 2009), pàg. 28-30.
 - Bonsaver, Guido. The Great seducer. "Sight & Sound", vol. 20, núm. 5 (May 2010), pàg. 32-34.
 - Casas, Quim. Restitución de un personaje silenciado. "Dirigido por", núm. 401 (junio 2010), pàg. 34-35.
 - Corless, Kieron. Vincere. "Sight & Sound", vol. 20, núm. 6 (June 2010), pàg. 88-89.
 - [Dossier Vincere]. "Cineforum", vol. 49, núm. 485 (giugno 2009), pàg. 4-23.
 - [Dossier Vincere]. "Filmcritica", vol. 59, núm. 596-597 (giugno-luglio 2010), pàg. 283-290.
 - Gottardi, Michele. Vincere. "Segnocinema", vol. 29, núm. 158 (luglio-ag. 2010), pàg. 41-42.
 - Santos Touza, Ángel. Vincere [en línea]. "Miradas de cine", núm. 99 (jun. 2010)
- <<http://www.miradas.net/2010/06/actualidad/criticas/vincere.html>> [Consultada el 14.10.2012]
- Vincere (DVD). Barcelona: Savor, DL 2010.
 - Viviani, Christian. Vincere: l'absence. "Positif", núm. 585 (nov. 2009), pàg. 7-9.

la balia

Amb La Balia, Bellocchio fa una mena de treball de decantació ; tracta la matèria per observar de nou una bogeria més ordinària, més secreta, tot oposant l'alienació domèstica d'una dona que no pot donar el pit al seu fill i que embogeix en soledat, amb la bogeria visible dels malalts d'un hospital psiquiàtric. Aquest contrapunt de la bogeria declarada i de la bogeria privada, oculta als ulls dels altres, aquesta bogeria casolana que no té nom, aquests errors del discurs i del comportament prenen tota la seva dimensió gràcies a la confrontació hospitalària. En el seu treball d'adaptació del text de Pirandello, una de les principals modificacions fou l'activitat del protagonista ; a la novel·la era un diputat socialista, un home sense inquietuds, al film esdevé un eminent especialista de la medicina psiquiàtrica, permetent introduir "sense forçar massa" el paral·lelisme inevitable entre la casa burgesa i l'hospital.

A finals del segle XIX, el cineasta destaca la transformació dels esperits, la crida al canvi, la presa de consciència de la bogeria com una malaltia que es pot curar, i no com un estat psicològic que no pot conduir a res més que a l'empresonament estèril.

Gili, Jean A. La Nourrice: la peur de l'inconnu. "Positif", núm. 464 (oct. 1999), pàg. 172-173.

- Castagna, Gustavo J. La Nodriza. El Amante, núm. 111, pàg. 15.
- Gili, Jean A. La Nourrice. La peur de l'inconnu. "Positif", núm. 464 (oct. 1999), pàg. 172-173.
- Lodato, Nuccio. In lode della libertà di trasformarsi. "Cineforum", vol. 40, núm. 393 (apr. 2000), pàg. 59-60.
- Masoni, Tullio ; Zanetti, Alberto. La Sostanza della vita nell'offrirsi al mistero. "Cineforum", vol. 39, núm. 385 (giugno 1999), pàg. 4-7.
- Roberti, Bruno. Ritratti italiani. "Filmcritica", vol. 50, núm. 504 (apr. 2000), pàg. 178-182.
- Tournès, Andrée. La Nourrice. "Jeune Cinéma", núm. 258 (nov. 1999), pàg. 37-38.
- Turco, Daniela. Piccoli movimenti, piccoli passi. "Filmcritica", vol. 50, núm. 501-502 (genn.-febb. 2000), pàg. 60-67.

la regista di matrimoni

- Bocchi, Pier Maria. Via dalla pazzia folla. "Cineforum", vol. 46, núm. 455 (giugno 2006), pàg. 12-13.
- De Bernardinis, Flavio. Il Regista di matrimoni. "Segnocinema", vol. 26, núm. 139 (magg.-giugno 2006), pàg. 41-42.
- Gili, Jean A. Le Metteur en scène de mariage: d'un mariage, l'autre. "Positif", núm. 559 (set. 2007), pàg. 36-37.
- Mancino, Anton Giulio. L'Italia manzoniana dei morti e dei David. "Cineforum", vol. 46, núm. 455 (giugno 2006), pàg. 6-9.
- Neyrat, Cyril. Une Espèce d'idiot. "Cahiers du Cinéma", núm. 625 (juil.-août 2007), pàg. 28-30.
- Roberti, Bruno. Tempo sospeso. "Filmcritica", vol. 41, núm. 566-567 (giugno-luglio 2006), pàg. 310-312.
- Tournès, Andrée. Le Metteur en scène de mariages. "Jeune Cinéma", núm. 303-304 (été 2006), pàg. 16-17.

Il Regista di matrimoni recull diferents nivells de lectura, i conseqüentment, d'anàlisi. Podem veure la història novel·lesca d'un home que redescobreix l'amor en la figura d'una princesa condemnada a un imminent matrimoni de conveniència. També podem interpretar una reflexió sobre els poders d'un mite literari o endinsar-nos en els esplendors barrocs d'una civilització immòbil. Fins i tot podem percebre una meditació sobre el cinema i la seva situació actual i la posició dominant d'un director cinematogràfic qui podem considerar com un manipulador. Bellocchio juga a despistar, ensenya els mecanismes de la consciència i els suggeriments de l'inconscient, tot esborrant com les petjades a la sorra. És divertit deixar-se endur per aquest joc d'índicis més o menys explícits, d'assonàncies tan visuals com cerebrals.

Gili, Jean A. Le Metteur en scène de mariages: d'un mariage, l'autre. "Positif", núm. 599 (sept. 2007), pàg. 36-37.

l'ora di religione(il sorriso di mia madre)

Bellocchio segueix el mínim principi de la poètica referit a la pintura: la importància absoluta dels espais inútils i secundaris. En aquest sobri realisme màgic, ple d'inquietuds però també ple d'un continu i sarcàstic sentit de l'humor, l'Església s'observa des de fora, com a pocs films s'ha vist, com si realment es tractés d'una mirada externa: incomprensible i fascinant, ridícula i sublim, però sempre com una cosa que no acaba de convèncer, o només superficialment. Que en efecte no sigui fàcil donar respostes esdevé el tema principal de la pel·lícula, el seu estil. Així com la necessitat de la coherència, reivindicada per l'Ernesto quan parla amb el seu fill: no es pot dir una cosa i fer-ne una altra. L'Ora di religione és un dels films més figuratius del cinema italià de les darreres dècades (no inferiors segons el meu punt de vista a l'esplendor de l'últim Olmi) i fins i tot un dels construïts més minuciosament, més novel·lesc. Bellocchio ha escrit un guió complex i ple de plects i dobles sentits, pensat per una direcció que l'il·luminés. És un film molt construït amb històries que es desenvolupen, una novel·la estructurada com un drama burgès vuitcentista.

Morreale, Emiliano. Il Sorriso del laico. "Cineforum", núm. 415 (giugno 2002), pàg. 6-8.

- Bellocchio, Marco. L'Irréligieux: deux textes de Marco Bellocchio. "Vertigo", núm. 23 (mai 2003), pàg. 81-84.
- Cappabianca, Alessandro. Lo Spettatore critico: visioni/Bellocchio. "Filmcritica", vol. 52, núm. 525 (magg. 2002), pàg. 298-299.
- Chatrian, Carlo. L'ora di religione. "Filmcritica", vol. 52, núm. 529 (nov. 2002), pàg. 522-523.
- Dossier L'Ora di religione: non riconciliato. "Cineforum", vol. 42, núm. 415 (giugno 2002), pàg. 2-16.
- Esposito, Lorenzo. Non basta. "Filmcritica", vol. 52, núm. 525 (magg. 2002), pàg. 253-254.
- Fernández Valentí, Tomás. La Conjura de la santa. "Dirigido por", núm. 317 (nov. 2002), pàg. 40-41.
- Gili, Jean A. ; Codelli, Lorenzo. La Religion de Marco Bellocchio/Entretien Marco Bellocchio: le sourire l'auteur. "Positif", núm. 496 (juin 2002), pàg. 20-28.
- Nazzaro, Giona A. Del primato politico della messinscena. "Filmcritica", vol. 52, núm. 525 (magg. 2002), pàg. 255-258.
- Neyrat, Cyril. Celui qui avance: Le Sourire de ma mère. "Vertigo", núm. 23 (mai 2003), pàg. 84-85.
- Tesson, Charles. Sourire et tremblement. "Cahiers du Cinéma", núm. 573 (nov. 2002), pàg. 75-76.
- Tournès, Andrée. Le Sourire de ma mère. "Jeune Cinéma", núm. 279 (déc. 2002), pàg. 53-54.
- Roberti, Bruno. Il Passo del nome. "Filmcritica", vol. 52, núm. 526-527 (giugno-luglio 2002), pàg. 386-389.
- Roberti, Bruno ; Turco, Daniela. Il Mistero del non detto. "Filmcritica", vol. 52, núm. 526-527 (giugno-luglio 2002), pàg. 390-400.

enrico IV

La meva versió és una gran traïció a Pirandello, un absoluta infidelitat: potser, lamentablement, no prou gran. He tallat pàgines i pàgines de les seves paraules, torrencials i molestes, tot reduint el text a la meitat. He modificat el seu impracticable i antiquat llenguatge. He invertit els continguts donant un toc sense desesperació. He canviat el final, he simplificat tots aquells complicats esdeveniments medievals que ja ningú no coneix.

Marco Bellocchio. Milano: Olivares, 1998.

- Enrique IV(Enrico IV)(VHS). [199?]
- Henri IV, le roi fou de Marco Bellocchio. "Cahiers du Cinéma", núm. 360-361 (été 1984), pàg. 48-49.
- Mancioti, Mauro. Enrico IV: la rinuncia alla metafora. "Bianco e Nero", vol. 45, núm. 3 (luglio-sett. 1984), pàg. 107-111.
- Martin, Marcel. Henri IV, le roi fou. "Revue du Cinéma", núm. 396 (juil.-août 1984), pàg. 30-31.
- Rotondi, C.J. Henry IV. "Films in Review". Vol. 36, núm. 11 (Nov. 1985), pàg. 552-553.
- Tournès, Andrée. La Folie, voie royale vers la rébellion: Henry IV. "Jeune Cinéma", núm. 160 (juil.-août 1984), pàg. 19-21.

la visione del sabba

- Brunette, Peter. A conversation with Marco Bellocchio. "Film Quarterly", vol. 43, núm. 1 (Fall 1989), pàg. 49-56.
- Canova, Gianni. La Visione del sabba. "Segnocinema", vol. 8, núm. 3 (mar. 1988), pàg. 62-63.
- Oms, Marcel. L'Amour... fou ('La sorcière') de Marco Bellocchio. "CinémAction", núm. 50 (janv. 1989), pàg. 94-96.
- Philippon, Alain. Le Diable, évidemment. "Cahiers du Cinéma", núm. 410 (juil.-août 1988), pàg. 45-46.

marcia trionfale

- Béhar, Henri. La Marche triomphale. "Image et Son", núm. 314 (févr. 1977), pàg. 122.
- Delmas, Jean. Marche triomphale. La révolte lucide de Marco Bellocchio. "Jeune Cinéma", núm. 100 (févr. 1977), pàg. 10-15.
- Lefèvre, Raymond. La Marche triomphale. "Cinéma", núm. 219 (mars 1977), pàg. 72-73.
- Niograt, Hubert. La Marche triomphale. "Positif", núm. 191 (mars 1977), pàg. 72-73.
- Téssier, Max. La Marche triomphale. "Écran", núm. 54 (janv. 1977), pàg. 51-53.

il sogno della farfalla

- Rêve de papillon. "Cahiers du Cinéma", núm. 481 (juin 1994), pàg. 48.
- Tobin, Yann. La Rêve du papillon. Entre l'amour et la gloire. "Positif", núm. 401-402 (juil.-août 1994), pàg. 69.
- Turco, Daniela. Piccoli movimenti, piccoli passi. "Filmcritica", vol. 50, núm. 501-502 (genn.-febr. 2000), pàg. 60-67.

il gabbiano

- Amiel, Mireille. La Mouette. "Cinéma", núm. 244 (avril 1979), pàg. 92.
- Bosséno, Christian-Marc. La Mouette. "Image et son", núm. 338 (avril 1979), pàg. 134-135.
- Comuzio, Ermanno. Marco Bellocchio au miroir de Tchekhov. "Jeune Cinéma", núm. 118 (avril-mai 1979), pàg. 10-13.
- Jordan, I. La Mouette. "Positif", núm. 218 (mai 1979), pàg. 74.

gli occhi, la bocca

- Nave, Bernard. Les Yeux, la bouche. "Jeune Cinéma", núm. 163 (déc. 1984), pàg. 38-40.
- Philippon, Alain. Qu'as-tu fait de ta jeunesse? "Cahiers du Cinéma", núm. 365 (nov. 1984), pàg. 50-51.
- Le Rebelle, quinze ans après: Les yeux, la bouche de Bellocchio. "Jeune Cinéma", núm. 146 (nov. 1982), pàg. 23-27.
- Tarqui, A. Les Yeux, la bouche. "Cinéma", núm. 311 (nov. 1984), pàg. 43.
- Thirard, Paul Louis. Les Yeux, la bouche: suis-je le gardien de mon frère? "Positif", núm. 286 (déc. 1984), pàg. 61.

matti da slegare

- Clouzot, Claire. Fous à delir. "Écran", núm. 46 (avril 1976), pàg. 55-56.

